

УДК 657.01

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-268-2-110-113

КАРПУШЕНКО М. Ю.

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ

Розглядаються питання фінансових ризиків, обставини, за яких вони виникають, процес управління ними, який, в тому числі, передбачає створення резервів (фондів) в бухгалтерському обліку. Це дозволяє заздалегідь планувати витрати під можливі ситуації та своєчасно інформувати користувачів фінансової звітності про майбутні ризикові події.

Ключові слова: фінансові ризики, резерв, забезпечення, фонд.

KARPUSHENKO M.

O.M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

FINANCIAL RISKS MANAGEMENT

Many companies faced up with financial risks in their activity. That's why the problem of informing the misfortune of financial risks is extremely topical. The aim of the article is to present the issues and circumstances of arising the financial risks, types of financial risks. The financial risks can include insolvency risk, criminogenic risk, credit risk, risk of decline financial stability, inflation risk, tax risk, currency risk, deposit risk, investment risk and others.

The definition "risks" was considered as an opportunity to avoid some adverse circumstances. The types of risks depends from many circumstances and problems which faced the enterprise in reality.

Article propose to use the analysis process for revealing financial risks, which includes identifying risk factors, determining the permissible degree of risk, analyzing individual operations, developing risk mitigation measures. The risks management process includes the creation of reserves (funds) in accounting. It is proposing to create such funds (reserves): the reserve of doubtful debts providing warranty service to customers, ensuring social orientation, provision for restructuring, provision under burdensome contracts, fiscal (tax) reserves, provisions for commercial risks, reserve for future expenses and payments, legal reserves, provisions for impairment of assets, reserve fund. Risks should be taken only if the level of return on risky operations exceeds the level of risk. The question of the choice of certain reserves, funds and provisions is regulated of the accounting policy of the enterprise, where their types and the order of their creation should be clearly defined. Such measures allow to plan costs for unexpected situations and to inform the users of financial statements about future risk events.

Keywords: financial risks, reserve, provision, fund.

Вступ. В сучасних умовах діяльності практично всі підприємства можуть зіштовхнутися з різними подіями, які негативно впливають на їх діяльність. Ці події можуть виникнути у будь-який момент і нанести фінансові збитки підприємству. У зв'язку з цим виникає потреба оцінки, прогнозування та попереднього страхування підприємств від цих негативних наслідків. Під час прийняття рішень застосовується поняття «ризик», яке означає ймовірність виникнення збитків або недоотримання доходів у порівнянні з прогнозованим розвитком подій. Ризик повинен бути певною мірою оцінений, врахований та відповідним чином відображений підприємством у бухгалтерському обліку.

Проблемам ризику та його врахування присвячені роботи таких вчених, як Атамас П., Дерун І., Гнилицька Л., Чібісова І., Засадний Б., Дерун І., Лапченко Е., Савицька Г., Олейнікова Є., Шевельова А. та інших. Більшість робіт присвячено питанням відображення в обліку окремих способів нейтралізації ризиків. Але деякі розглядали проблеми ризиків більш детально, розглядаючи весь процес управління ними.

Виклад основного матеріалу. Поняття «ризик» за своєю сутністю розглядається як можливість виникнення на підприємстві деяких несприятливих обставин, які можуть призвести підприємство до фінансових втрат. Але погляди на це поняття різняться. Так, на думку П.Й. Атамас [1], ризик підприємницької діяльності – це усвідомлена можливість небезпеки виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, майна, грошей через випадкові зміни умов економічної діяльності, несприятливі обставини, події.

Чібісова І.Б. [2] під поняттям "ризик" вважає вірогідність (загрозу) втрати підприємством частини своїх ресурсів, появи додаткових витрат або недоотримання доходів в результаті виконання певної виробничої і фінансової діяльності.

На підставі аналізу діяльності підприємств в сучасних умовах і проблем, з якими вони зіштовхуються, можна виділити наступні види фінансових ризиків (рис. 1).

Фінансові ризики необхідно не тільки оцінювати, сприймати, але й здійснювати управління ними, під яким розуміється процес передбачення і нейтралізації їх негативних фінансових наслідків, пов'язаний з їх ідентифікацією, оцінкою, профілактикою, обліком і страхуванням.

Для управління фінансовими ризиками слід, перш за все, усвідомити їх наявність і після цього порівняти рівень ризиків, що приймаються, з рівнем доходності цих операцій та з фінансовими можливостями підприємства. Ризики варто приймати лише у тому разі, якщо рівень доходності за ризикованими операціями буде перевищувати рівень ризиків, а очікуваний розмір фінансових втрат, що відповідає тому чи іншому рівню фінансового ризику, повинен відповідати частці капіталу, яка забезпечує

внутрішнє страхування ризиків. Крім того, витрати підприємства на нейтралізацію відповідного фінансового ризику не повинні перевищувати суму можливих фінансових збитків по ньому.

Дійсно, прийняття ряду фінансових ризиків є неспівставним з фінансовими можливостями підприємства з нейтралізації їх негативних наслідків, тому такі ризики повинні бути передані страховику.

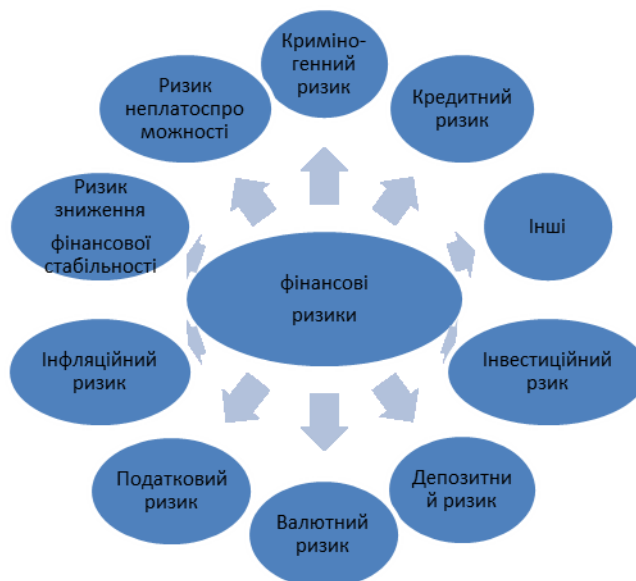

Рис. 1. Види фінансових ризиків [4]

Управління ризиками- досить складний процес, який передбачає здійснення ряду заходів. Так, за думкою За думкою Атамас П.Й. [1], формування моделі управління ризиками підприємства та забезпечення ефективності його діяльності передбачає обґрунтування провідних завдань та методів нейтралізації ризиків, серед яких виділяють два основних типи стратегій нейтралізації ризиків: пасивний і активний. Діючи за пасивною стратегією, підприємство здійснює операції з уникнення ризику, тобто відмовляється від ризикових операцій або зменшує їх частку. Застосування активної стратегії спрямоване на здійснення ризикових операцій, але використання таких методів, як комерційне страхування та самострахування ризиків, їх диверсифікація та хеджування запобігає зменшенню їх негативного впливу. На думку Вигівської І. [2], одним із етапів управління економічним ризиком є створення зовнішніх (страхування) або внутрішніх (бухгалтерських) резервів. За думкою Дерун І. [3], ризик у бухгалтерському обліку – це можливість загрози витрат та наявності від’ємних фінансових результатів у майбутньому. Конкретизуючи процес управління ризиками, Засадний Б.А. [4] вважає, що для управління факторами ризику їх слід класифікувати з позиції контролю та можливості впливу з боку суб’єкта господарювання, у тому числі беручи до уваги фактори ризику системи бухгалтерського обліку в умовах застосування МСФЗ. Виходячи із цього, всі фактори ризику слід поділити на три групи: фактори ризику, що піддаються повному контролю та впливу; фактори ризику, що піддаються частковому контролю та впливу; фактори ризику, що не піддаються контролю та впливу. Аналіз ризику, як процес, доцільно поводити наступним чином (рис. 1) :

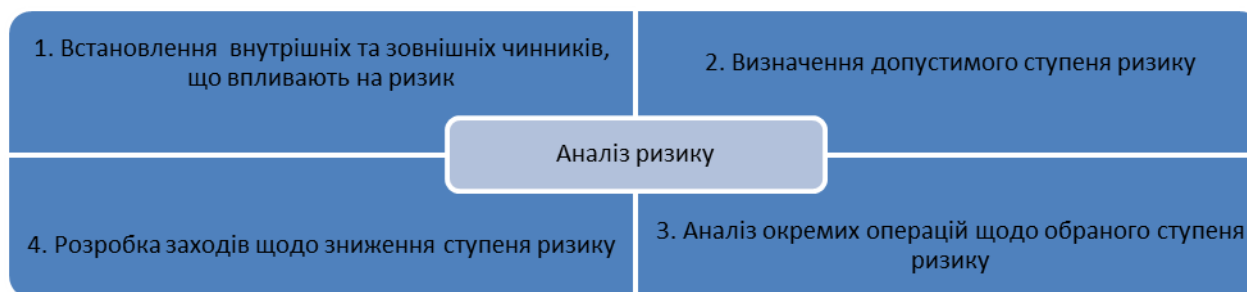

Рис. 2. Процес аналізу ризиків

Наряду із фактичним страхуванням ризиків із залученням страховика відокремлюються бухгалтерські методи страхування ризиків. Фактично в бухгалтерському обліку можуть бути передбачені певні забезпечення, резерви або фонди, які у разі виникнення ризикових ситуацій можуть бути використані для нейтралізації наслідків негативних явищ. Питання створення та використання таких резервів (фондів) для внутрішнього страхування підприємницьких ризиків регулюється обліковою політикою підприємства та нормативно-правовими актами.

Слід відмітити, що на думку Гнилицької Л. [5], резерви забезпечення майбутніх витрат і платежів, резервний капітал спричиняє зміну вартості капіталу підприємства, що має декілька проявів, а саме зменшує фінансовий результат діяльності у звітному періоді на суму відрахувань у резерв; урівноважує вплив витрат на фінансовий результат діяльності при існуванні значних коливань обсягів діяльності за періодами.

Дійсно, створення резервів (забезпечень) призводить, з одного боку, до збільшення витрат у періоді їх створення, з іншого – до уникнення таких витрат у періоді, коли реально виникають події, під які вони були передбачені. Тобто витрати відображаються заздалегідь, забезпечуючи цим рівномірне їх розподілення. Крім того, користувачі фінансової звітності отримують інформацію з більш реальними цифрами.

Передбачаючи виникнення ситуацій із фінансовими ризиками, підприємство повинно усвідомлювати, які витрати слід очікувати в майбутньому. Для оцінки таких витрат можна використати показники минулих періодів – вони допоможуть встановити реальну ситуацію, оскільки зазвичай події мають властивості повторюватися періодично. Створення резервів (забезпечень, фондів) передбачається в обліковій політиці підприємства, де вказується, яким саме чином і за якими обставинами це здійснюється. Це може проводитись періодично – певний відсоток кожного періоду, або за певних обставин, які можуть призвести до виникнення ситуацій, яким притаманні фінансові ризики.

Розглянемо більш детально види резервів (забезпечень, фондів), мету та момент їх створення (таблиця 1).

Таблиця 1

**Резерви, забезпечення та фонди,
які створюються на підприємстві для страхування фінансових ризиків**

№	Назва резерву (забезпечення, фонду)	Мета створення	Момент створення
1	Резерв сумнівних боргів	для погашення безнадійної заборгованості	Систематично згідно з обліковою політикою
2	Забезпечення гарантійного обслуговування покупців	Для погашення витрат у зв'язку із гарантійним ремонтом та замінами	
3	Забезпечення соціальної спрямованості	На випадок звільнення персоналу, для виплати відпусток, платежів у Пенсійний фонд та ін.	
4	Забезпечення під реструктуризацію	Для погашення витрат у зв'язку із реструктуризацією підприємства	У разі затвердженого плану реструктуризації
5	Забезпечення під обтяжливі контракти	Для погашення збитків у разі наявності збиткових контрактів	У разі наявності збиткових контрактів
6	Фіскальні (податкові) резерви	Для виплат непередбачених податків, штрафів	Систематично згідно з обліковою політикою
7	Резерви відшкодування комерційних ризиків	Для відшкодування виробничих, майнових ризиків, ризиків процесу реалізації, недостатнього та несвочасного розвитку	Систематично згідно з обліковою політикою
8	Резерв майбутніх витрат і платежів	Забезпечення майбутніх витрат	У разі виникнення специфічних витрат, які відносяться до майбутніх періодів
9	Резерви юридичного характеру	призначені для врегулювання втрат від господарських спорів	У разі виникнення господарських спорів
10	Резерви під знецінення активів	Зниження вартості (ліквідності) активів	Систематично згідно з обліковою політикою
11	Резервний фонд	Будь-які непередбачені обставини	Періодично як частка прибутку, встановлена статутними документами

Дійсно, підприємство не повинно створювати всі перелічені резерви та забезпечення одночасно. Навпаки, враховуючи специфіку своєї діяльності, воно повинно усвідомити, які саме резерви (забезпечення, фонди) йому необхідні для страхування від виникнення ситуацій, яким притаманні фінансові ризики.

Обрання таких резервів (забезпечень, фондів) є проблемою, яку слід вирішувати головному бухгалтеру із керівником підприємства, приймаючи на увагу події минулих періодів, пани підприємства та стратегію на майбутні періоди.

Але ж важливо не тільки формувати, але й контролювати ризики. Так, на думку Чібісової І.В. [6], формування системи внутрішнього контролю бухгалтерських ризиків є одним з варіантів їх управління. Дійсно, періодично, наприкінці звітного періоду, підприємство повинно оцінювати створені резерви (забезпечення) з позиції можливості подальших подій, задля погашення витрат, від яких вони були створені. У разі, якщо такі події не будуть відбуватися, необхідно відкоригувати такі резерви (забезпечення).

Висновки. Проблема інформаційного забезпечення фінансових ризиків є надзвичайно актуальною, оскільки в сучасному оточенні у підприємств можуть виникати ситуації, яким притаманні фінансові ризики. Управління фінансовими ризиками передбачає їх ідентифікацію, оцінку, вимірювання, прийняття, створення заходів, що запобігають виникненню у підприємства зайвих одночасних фінансових витрат. До таких заходів відносяться бухгалтерські методи страхування ризиків. Ці заходи передбачають створення резервів

та забезпечень, певних фондів, які в подальшому будуть використовуватися задля погашення можливих фінансових втрат. Питання вибору певних резервів, фондів, забезпечень регулюється в обліковій політиці підприємства, де повинні чітко бути визначені їх види та порядок їх створення.

Література

1. Атамас П.Й. Роль бухгалтерського обліку в управлінні ризиками підприємства / П.Й. Атамас, О.П. Атамас, Г.О. Крамаренко // Академічний огляд. – 2016. – № 1 (44). – С. 60–69.
2. Чібісова І.В. Бухгалтерський облік як інструмент управління ризиками на підприємстві / І.В. Чібісова, Б.В. Левчун // Проблеми системного підходу в економіці. – 2016. – № 2(56). – С. 113–116.
3. Карпушенко М.Ю. Конспект лекцій з дисципліни «Бухгалтерський облік в управлінні підприємством» (для студентів 5, 6 курсу денної і заочної форм навчання за спеціальністю 8.03050901 – Облік і аудит) / М.Ю. Карпушенко ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. – 62 с.
4. Вигівська І.М. Місце бухгалтерського обліку в управлінні підприємницькими ризиками [Електронний ресурс] / І.М. Вигівська. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/4_SND_2009/Economics/40407.doc.htm
5. Дерун І.А. Ідентифікація ризиків в системі бухгалтерського обліку підприємства / І.А. Дерун // Економічний часопис - XXI. – 2016. – № 159(5–6). – С. 97–100.
6. Засадний Б.А. Ризики системи бухгалтерського обліку в умовах застосування МСФЗ / Б.А. Засадний // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – № 14 (1). – С. 111–115.
7. Гнилицька Л.В. Інформаційне забезпечення ризиками підприємницької діяльності: обліковий аспект / Л.В. Гнилицька // Економічні інновації. – 2014. – Вип. 57. – С. 88–100.

References

1. Atamas P.I. Rol bukhhalterskoho obliku v upravlinni ryzykamy pidpriemstva / P.I. Atamas, O.P. Atamas, H.O. Kramarenko // Akademichnyi ohliad. – 2016. – № 1 (44). – S. 60–69.
2. Chibisova I.V. Bukhhalterskyi oblik yak instrument upravlinnia ryzykamy na pidpriemstvi / I.V. Chibisova, B.V. Levchun // Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi. – 2016. – № 2(56). – С. 113–116.
3. Karpushenko M.Iu. Konspekt lektzii z dystsypliny «Bukhhalterskyi oblik v upravlinni pidpriemstvom» (dlia studentiv 5, 6 kursu dennoi i zaочної form navchannia za spetsialnistiu 8.03050901 – Oblik i audyt) / M.Iu. Karpushenko ; Kharkiv. nats. un-t misk. hosp-va im. O. M. Beketova. – Kharkiv : KhNUMH im. O. M. Beketova, 2017. – 62 s.
4. Vyhivska I.M. Mistse bukhhalterskoho obliku v upravlinni pidpriemnytskymy ryzykamy [Elektronnyi resurs] / I.M. Vyhivska. – Rezhym dostupu : http://www.rusnauka.com/4_SND_2009/Economics/40407.doc.htm
5. Derun I.A. Identyfikatsiia ryzykiv v systemi bukhhalterskoho obliku pidpriemstva / I.A. Derun // Ekonomichnyi chasopys - KhKhI. – 2016. – № 159(5–6). – S. 97–100.
6. Zasadnyi B.A. Ryzyky systemy bukhhalterskoho obliku v umovakh zastosuvannia MSFZ / B.A. Zasadnyi // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. – 2017. – № 14 (1). – S. 111–115.
7. Hnylytska L.V. Informatsiine zabezpechennia ryzykamy pidpriemnytskoi diialnosti: oblikovyi aspekt / L.V. Hnylytska // Ekonomichni innovatsii. – 2014. – Vyp. 57. – S. 88–100.

Рецензія/Peer review : 17.03.2019

Надрукована/Printed : 09.04.2019
Рецензент: д. е. н., проф. Момот Т. В.